

Castell i Monestir de Sant Miquel d'Escornalbou

Visitar

Síntesi històrica

El monestir de Sant Miquel d'Escornalbou va ser erigit a partir segle XII damunt d'unes antigues fortificacions. La història de la muntanya va començar amb el poblament neolític dins de coves com ho testimonien les troballes realitzades, a inicis del segle XX.

Els inicis de la fundació del monestir, els hem d'ubicar cronològicament el dia 8 de maig de 1162, quan les ordes cristianes derrotaren les ordes sarraïnes que havien ocupat la muntanya. La donació, que va fer Alfons I d'Aragó, de les terres va ser a Joan de Santboi, elegit prior per l'arquebisbe de Tarragona. Es va encarregar, a ell i a una petita comunitat de frares agustinians, la construcció d'un recinte dedicat a Déu i a Sant Miquel, a fi i efecte, de repoblar la zona.

Acte seguit, es va crear la Baronia d'Escornalbou, que comprenia els pobles de l'Argentera, Coldejou, Duesaigües, Riudecanyes, Vilanova d'Escornalbou al Baix Camp i de la Torre de Fonatubella i Pradell de la Teixeta a la comarca del Priorat, aquests van ser els límits del territori que controlaven els priors del monestir de Sant Miquel d'Escornalbou.

L'església del monestir agustiniana es va consagrar l'any 1240 per l'arquebisbe de Tarragona, Pere Alcanar. Amb la seva construcció s'acabava el conjunt que estaria format per: sala capitular, refectori, claustre, hostel, cuina i un conjunt de vuit cel·les. Aquestes obres van requerir una gran despesa econòmica i, per això, el monestir va iniciar les donacions a privats com també les fundacions de misses als difunts.

A principis de segle XV, el monestir és a mans de l'arquebisbe de Tarragona. Sabem que l'any 1574 només hi quedava un sol monjo. El 1580, s'inicià l'etapa dels monjos recol·lectes al monestir, que seguirien les estrictes normes de la regla de Sant Francesc. Però la seva vida a la muntanya va ser convulsa, donada l'oposició que tenia aquesta ordre a Catalunya, on mai van aconseguir viure en pau ni amb independència. A ells, els hi devem la construcció de la biblioteca del monestir. També d'aquesta època daten els suposats miracles de dos frares: Fra Pere Perelló i Fra Bonaventura Gran.

La nova etapa del monestir la va dictar Fra Antoni Llinàs, amb ell s'inicià l'etapa dels franciscans a la muntanya.

Ben aviat el recinte va quedar petit, iniciant així la nova etapa constructiva del recinte, que amb paraules del Pare Papió: "Tan otro es el edificio que hoy es, de lo que antes era, que le desconociera, si ahora lo viese, el que antes había visto...".

Les obres afectaren l'antic claustre romànic del monestir, que passà d'un únic pis a tres pisos d'alçada, el primer i segon pis eren destinats a les habitacions dels frares. També al primer pis, s'hi situava l'hospital, mentre que la llibreria, l'hauríem d'ubicar a la zona superior.

L'època de crisi va venir a finals del segle XVIII, amb les agitacions de la revolució francesa i les noves idees de l'Estat. El primer saqueig del monestir l'hem de buscar en la invasió napoleònica de Catalunya, on una part dels soldats francesos que anaven a ajudar al setge de Reus i Tarragona, va descendir per les muntanyes de l'Argentera, fins les portes del mateix monestir. Els monjos franciscans s'havien oposat fèrriament a les idees revolucionaries.

El maig de 1822, s'aixecaren partides absolutistes, el fet va suposar una exaltació ciutadana i les veus acusaven al monestir de Poblet i d'Escornalbou de ser els incitadors antirevolucionaris. La destrucció del recinte va esdevenir la matinada del 23 de juliol de l'any 1835, quan a les vuit del matí, la comunitat va abandonar el recinte, era el moment de l'exclaustració. Només hi quedà el guardià, que va aprofitar els dos dies següents per tal de salvar tot el que va poder.

El 4 de desembre del 1836, una companyia de voluntaris de Reus, van col·locar i detonar dos barrils de pólvora al presbiteri, que va destrossar la part central de la volta de canó de l'església, el petit campanar i la sala capitular. El recinte va quedar destruït i oblidat fins que Eduard Toda, fill de Reus, el va restaurar i convertir en la seva residència, a inicis de segle XX. Així és com ens ha arribat fins als nostres dies.

Al 1926, per problemes econòmics, Eduard Toda va cedir tot el recinte a l'arquebisbat de Tarragona, que per motius de manteniment, el va posar a la venda dos anys més tard. El vicari general de l'arquebisbat, l'any 1941, venia l'edifici a un comerciant de Reus, Josep Maria Llopis, que el feu servir com a segona residència familiar. No va ser fins l'any 1983 que la Generalitat de Catalunya i la Diputació de Tarragona van comprar el conjunt monumental.

Eduard Tòda

(Reus 1855 – Poblet 1941)

Va estudiar Dret a Madrid, on va conèixer a Víctor Balaguer. El seu ofici, però, fou el de diplomàtic que, gràcies a la influència de Castelar durant la Primera República, va aconseguir que l'any 1873 ingressés com a diplomàtic al Ministeri d'Estat.

El 1876 va anar com a vicecònsul a Macau, Hong Kong i Xangai, d'on en va retornar el 1882.

Un cop establert novament a Catalunya, i de la mà del seu antic amic Víctor Balaguer, va començar a escriure en català i a participar activament a la Renaixença Catalana, amb textos a les revistes *La Il·lustració Catalana* i *La Renaixença*.

El 1884, va retornar a la vida de diplomàtic a Egipte on va dirigir un conjunt d'excavacions a Tebes, va enriquir una col·lecció privada d'art egipci, que posteriorment va cedir al Museu Arqueològic de Madrid i al Museu Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú.

L'any 1887, va ser destinat a Caller (Sardenya), on va investigar sobre el passat català de la ciutat de l'Alguer.

Del 1889 al 1896 va ser cònsol d'Helsinki i Le Havre, i l'any 1898 va actuar a París com a secretari de la comissió espanyola encarregada de firmar la pau amb els Estats Units.

L'any 1918, va retornar a Catalunya i s'instal·là a Escornalbou, lloc que havia adquirit l'any 1911, per convertir en una casa senyorial, la seva particular residència.

Al 1939, acabada la Guerra Civil, Eduard Toda estava del tot arruïnat, va haver de vendre el monestir a l'arquebisbat de Tarragona. L'any 1941 va morir al monestir de Poblet.

1

Biblioteca

Conjunt de dues sales on Eduard Toda hi va disposar d'una excepcional biblioteca a inicis de segle XX. La col·lecció de llibres consta d'uns 5.000 volums de diferents temàtiques, entre les quals destaquen un conjunt de miscel·lànies de viatges, botànica..., i de diverses llengües, amb el francès i l'anglès com les més utilitzades. Una de les curiositats és observar el globus terraquí del segle XIX. A l'estança posterior, Eduard Toda s'hi instal·là el despatx.

Plànol

2

Saló blau

Sala principal de la casa on hi veiem la decoració que imperava a la casa quan Eduard Toda i els següents propietaris, la van habitar. Hi localitzem la col·lecció de ceràmica dels viatges. Per una petita finestra darrere d'un piano de mitja cua, es veu el menjador de la casa. Des d'aquesta sala, podem albirar els dormitoris posteriors.

[Plànol](#)

3

Habitacions primer pis

Al primer pis, a través d'un rebedor, accedim a un conjunt de sis habitacions més, de les quals, quatre són dormitoris, una sala i escriptori, i una sala d'armes. Destaca la zona destinada al Cardenal Vidal i Barraquer, en la qual hi torbem una gran cambra amb unes vistes espectaculars sobre el Camp de Tarragona i la costa, un espai destinat al repòs i un petit escriptori.

Plànol

4

Habitacions segon pis

Al segon pis, també, per un rebedor, hi localitzem un nombre de vuit habitacions, quatre d'elles són dormitoris. En destaca l'habitació de la mare d'Eduard Toda, Franesca Güell i Mercader. Aquesta planta seria reservada a les convidades femenines de la família. Des de totes les finestres, podem gaudir de les vistes que ens donen vers el claustre del monestir i del mar, més enllà.

Plànol

5

Menjador

Sala a partir de la qual és podria accedir al claustre del monestir, entenent aquest espai com la continuació del menjador que Eduard Toda va construir-hi. En aquest menjador, s'hi pot observar un Sant Jordi i el drac, fet de terracota, com també, el mobiliari que forma part del conjunt. Un petit balcó, anomenat dels músics, i una petita porta, per on accediria el servei de la casa.

[Plànol](#)

6

Sala de la ceràmica

En aquesta sala el visitant hi pot observar el gust pel col·leccionisme de la casa, en matèria de ceràmica. S'hi localitzen rajoles d'èpoques i procedències distintes, dins de les quals, podem destacar la col·lecció de ceràmiques de "blau català", una petita auca dels oficis i les peces del "Delft Blau" que Eduard Toda va aconseguir durant els seus viatges i estades a l'estranger.

Plànol

7

Celler

Última sala de la casa; en ella s'hi pot observar l'aprofitament de les antigues estructures del monestir per a la construcció de la casa. En la sala hi trobem tres murals pintats a la paret. Un d'ells explica la llegenda dels frares franciscans que tenien prohibida la ingesta de carn. El segon, ens parla dels amors prohibits entre una princesa sarraïna i un rei cristià. El tercer, la llegenda de com es va construir el monestir i què se'n va fer de la pedra que en va sobrar.

[Plànol](#)

8

Claustre

Edificat a resguard del temple; en ell es poden diferenciar les dues etapes evolutives del monestir. En època dels pares agustins, el claustre, únicament tenia un pis d'alçada però, durant època franciscana, es va decidir construir un nou claustre, de tres pisos d'alçada per donar cabuda al gran nombre de frares que hi vivien. De la mateixa època seria la cisterna. L'actual claustre, ala sud, convertit en mirador, formaria part del jardí de la casa particular que Eduard Toda, es va fer construir a principis de segle XX. La part del claustre que es convertí en mirador ja estava desmuntada i moltes pedres i fragments del mateix, es troben disseminats per tot l'edifici. A l'ala de llevant es conserven les úniques dependències del monestir, la sagristia i la sala capitular.

Plànol

9

Sala Capitular

Sala on els monjos es reunien per vetllar pel bon funcionament del monestir. Es tracta d'una sala quadrada amb finestres apuntades i coberta amb volta de creueria. Actualment és una capella, on hi podem localitzar una talla de la Verge del Llibre, patrona dels bibliòfils. A la paret, s'hi guarden restes de decoració de pedra del monestir. Als vitralls, hi podem veure, Sant Miquel com derrota al dimoni, la mitra i la "T" la Tau de Tarragona.

[Plànol](#)

10

Església

Construïda entre els segles XII i XIII, on hi havia unes antigues torres, que s'ensorraren en part per a la construcció del presbiteri. L'església és d'una sola nau, coberta amb volta de canó de perfil apuntat, amb un altar elevat, atès que sota seu, es troba la cripta. Es pot observar, actualment, els desperfectes de la desamortització del 1835, com també els efectes d'una explosió de pólvora durant les Guerres Carlines, que van destrossar l'espai central de la volta. Avui en dia, el recinte resta sense culte i es fa servir per a la realització d'actes culturals i lúdics.

Plànol

11

Cripta

Espai situat sota el paviment del presbiteri, del segle XIII, en el qual s'hi pot accedir pel pati que hi ha darrera del claustre. Tanmateix, és pot observar la seva grandària des d'una porta de vidre que hi ha a l'església. En l'interior durant el segle XIX, segons la tradició popular, hi podríem localitzar la falsa seca de batre monedes que hi va instal·lar un amic pròxim al general Prim. La cripta consta de tres naus separades per dues fileres d'arcs amb un pilar central.

Plànol

12

Passeig dels Frares

És un recorregut circular per la muntanya, creat pels propis frares, per donar cabuda a les noves construccions del monestir, però alhora, es va formar dit recorregut, mitjançant l'extracció sistemàtica de pedra per la construcció del monestir. En ell, el visitant a part d'unes meravelloses vistes del camp de Tarragona, pot compartir la passejada amb la natura del paratge, ben diferent al de la plana. A mig camí es troba l'ermita de les Tres Verges, arrecerada per les pedres de la muntanya, construïda amb el camí, cap a l'any 1818.

[Plànol](#)

13

Ermita de Santa Bàrbara

Construcció situada al cim de la muntanya, aprofitant els antics murs del que se suposa que formava part de la torre de vigia sarraïna. Construïda el segle XVIII, actualment resta sense cap culte al seu interior. És un magnífic lloc per observar en un dia clar gairebé tot el camp de Tarragona i, d'aquesta manera, entendre el perquè de la construcció del monestir en aquest paratge. Es tracta del punt ideal per dominar una extensa contrada, el cim més alt de la muntanya. L'ermita es consagrà a Santa Bàrbara, protectora dels llamps i les tempestes.

[Plànol](#)

